

خاقانی



افضل‌الدین بدیل‌بن علی خاقانی شروانی متخلص به خاقانی از جمله بزرگ‌ترین قصیده‌سرایان تاریخ شعر و ادب فارسی به‌شمار می‌آید. ولادت او را در سال (۵۲۰ هجری قمری) در شروان یا شیروان دانسته‌اند، وی در سال (۵۹۵ هجری قمری) در شهر تبریز درگذشت. برابر با (۱۱۲۰ میلادی - ۱۱۹۰ میلادی)....

افضل‌الدین بدیل‌بن علی خاقانی شروانی متخلص به خاقانی از جمله بزرگ‌ترین قصیده‌سرایان تاریخ شعر و ادب فارسی به‌شمار می‌آید. ولادت او را در سال (۵۲۰ هجری قمری) در شروان یا شیروان دانسته‌اند، وی در سال (۵۹۵ هجری قمری) در شهر تبریز درگذشت. برابر با (۱۱۲۰ میلادی - ۱۱۹۰ میلادی).

بنا به وجود مضامین و تعابیر همانند در اشعار خاقانی و حافظ و سعدی و نیز با توجه به پاره‌ای از غزلیات هموزن و قافیه آن‌ها می‌توان نگرش این دو شاعر بزرگ را به دیوان خاقانی نتیجه گرفت. به عنوان نمونه می‌توان موارد زیر را شاهد آورد:

دیدي که یار چون زدل ما خیر نداشت

ما را شکار کرد و بیفکند و برنداشت

خاقانی

دیدي که یار جز سر جور و ستم نداشت؟ بشکست عهد و از غم ما هیچ غم نداشت؟

حافظ

داده‌ام صدجان بهای گوهری در من یزید و دوعالم داده‌ام، هم رایگان آورده‌ام

خاقانی

بی‌معرفت مباحث که در من یزید عشق اهل نظر معامله با آشنا کنند

حافظ

ناکی از قصه‌های بدگویان قصه‌ها پیش داور اندازیم

خاقانی

یکی از عقل می‌لافت یکی طامات می‌یافت بیا کاین داورها را به پیش داور اندازیم

حافظ

هرلحظه هاتفی به تو آواز می‌دهد کاین دامگه نه جای امان است، الامان

خاقانی

به کمندی درم که ممکن نیست رستگاری به الامان گفتن

سعدی

پدر خاقانی، به نام علی در شروان به شغل درودگری اشتغال داشت؛ آن‌گاه که جان به جان‌آفرین تسلیم می‌کند، عموبش به نام کافی‌الدین سرپرستی وی را به‌عهده می‌گیرد. کافی‌الدین مردی فرهیخته بود و به شغل داروگری (یعنی عطاری که آن زمان پزشکی و داروشناس هم محسوب می‌شده) اشتغال داشت. وی که ظاهراً در فقه، ادبیات و به‌ویژه در نثر دست داشت، در تربیت و آموزش برادرزاده خود، کوشش فراوان به عمل می‌آورد که شاعر نیز از آن یاد کرده‌است.

مرگ کافی‌الدین، خاقانی را عمیقاً متأثر می‌نماید که به همین مناسبت و به منظور بزرگداشت وی، چندین قصیده و مراثی سروده است. از دیگر وقایع تلخ زندگی خاقانی مرگ فرزندش «رشید» در سن بیست سالگی است که بدین مناسبت نیز احساس خود را به نظم کشیده است.

خاقانی بدون شک یکی از بلندپایه‌ترین شاعران پارسی است و از جمله ادیبانی است که مورد استقبال و و اقتباس دیگر شاعران قرار گرفته‌است. حتی شاعران بلندپایه‌ای مانند سعدی و حافظ بسیاری از ابداعات و مضامین او را استقبال و تضمین نموده‌اند.

همچنین دیوان خاقانی یکی از پیچیده‌ترین دیوان‌هاست و به همین سبب از منظر مقام سخنوری و توانایی، در بین عامه مردم از توجه کمتری برخوردار است. چون هم فهم درست و لذت بردن از اشعارش نیاز به سطح بسیار بالایی از چیرگی به زبان پارسی و دیگر دانش‌ها مانند: پزشکی کهن ایرانی که بیشتر بر مبنای گیاه‌شناسی و داروشناسی بود، نجوم، تاریخ، قرآن‌شناسی و حدیث‌شناسی دارد؛ و هم اینکه خواننده باید با شعر پارسی از دیدگاه فنی و به اصطلاح «صنعت شعر»، به حد کافی مطلع باشد تا بتواند به اشعار پرمغز خاقانی بدرستی پی‌برد.

خاقانی یکی از شاعران کلاسیک ایران است که بعضی از آثارش بازتاب صادقانه زندگی واقعی او است. بعضی از قطعات و قصیده‌های خاقانی بازگو کننده رخدادها و اتفاقات واقعی زندگی شاعر هستند. از همین‌رو، با وجود این‌که سبک شعر خاقانی تصنع است (بطور کلی در قصیده تصنع «طبیعی» است!) بازهم خواننده آشنا با اشعار خاقانی بدون شک با بسیاری از خصوصیات زندگی شاعر، ویژگی‌های اخلاقی، احساسات واقعی و بطورکلی با شاعر از دیدگاه روانشناسی و جامعه‌شناسی زمان وی آگاه می‌گردد.

قصاید خاقانی به نسبت در مرتبه‌ای بالا قرار دارد. از او قطعات بسیار خوبی نیز در دست است اما غزلیاتش در سطح قصاید او نیستند. شعر خاقانی سبکی دیرپا و بفرنج دارد و بیشتر، نظمی است هنرمندانه با گرایش‌های سخنوری و دقایق لفظی. از آثار خاقانی که در دست است یکی دیوان اشعار اوست و دیگری مثنوی تحفه‌العراقین. علاوه بر آن، می‌توان به منشآت خاقانی و مثنوی کوتاه ختم‌الغریب نیز اشاره کرد.

خرم‌شاهی، بهاء‌الدین. حافظنامه، شرح الفاظ، اعلام، مفاهیم کلیدی و ابیات دشوار حافظ، بخش اول، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران، ۱۳۷۳

بر اثر تحقیقات امروزی اثبات شده است که نام اصلی کتاب تحفه‌العراقین، ختم‌الغریب بوده است. نسخه‌ای از ختم‌الغریب (همان تحفه‌العراقین) که در موزه ی کتب

